

Kurzus kódja(i): FLM-242.10; FLMD-111.31; MOZ 141.03

Kurzus címe: Dokumentumfilm: elmélet, történet, módszerek

Tanár neve: Varga Balázs

Kurzus időpontja, helye: csütörtök 9:00-10:30 34-es terem

Kurzus típusa: előadás

Kurzus leírása: A kurzus keretében a dokumentumfilmmel kapcsolatos legfontosabb elméleti kérdéseket tekintjük át szövegek értelmezése, illetve kortárs európai, amerikai és magyar dokumentumfilmek, valamint néhány filmtörténeti klasszikus alkotás (filmrészletek vagy teljes filmek) elemzése segítségével.

A kurzus tématerve:

1. Bevezetés. Mi az hogy dokumentumfilm? Definíciók, szerepkoncepciók, tipológiák.
2. A dokumentumfilm és a társadalmi valóság. A dokumentumfilm kifejezés módozatai. Doku-poétikák.
3. Dokumentumfilm és a politikai aktivitás. Propaganda, protest, provokáció.
4. Dokumentumfilm és etika. Közelség és távolság, a reprezentáció politikája.
5. „Légy a falon”. A megfigyelő dokumentumfilmek kérdései.
6. A cinéma vérité és a beavatkozásmentesség problémái.
7. Ki beszél itt? Dokumentumfilm és beszédhelyzetek a magyarító dokumentumfilmtől az önéletrajzi filmekig.
8. Dokumentumfilm és kulturális emlékezet. Történelmi tapasztalatok és traumák feldolgozása dokumentumfilmben.
9. Found footage-filmek. Archív anyagok használata.
10. Újrajátszva. Rekonstruált jelenetek dokumentumfilmekben.
11. Áldokumentumfilmek.
12. Dokumentumfilm, média, digitális kultúra.

Kurzus teljesítésének követelményei: A félév írásbeli vizsgával zárul. Ennek első fele egy filmismereti teszt a kötelező filmek alapján. A teszt minimum 70%-os teljesítése a jegyszerzés alapfeltétele. Az írásbeli vizsga második fele (teszt és esszékérdések a szakirodalom és az előadások anyaga alapján) csak akkor értékelhető, ha a beugró teszt sikerült.

Elsajátítandó kompetenciák és módszerek Filmismeret, szövegértés és szövegolvasás. A társadalmi és történelmi valóság dokumentarista és kritikai értelmezéseinek és megközelítéseinek tanulmányozása.

Kötelező / ajánlott filmek:

1. Almási Tamás: Sejtjeink
Peter Jackson: Akik már nem öregszenek meg
2. Robert Flaherty: Nanuk, az eszkimó
Joris Ivens: Eső
Sára Sándor: Cigányok
3. Michael Moore: Fahrenheit 9/11
Alexander Nanau: Kollektíva
4. Joshua Oppenheimer: Az ölés aktusa
Tuza-Ritter Bernadett: Egy nő fogságban
5. D.A. Pennebaker: Dont Look Back
Albert Maysles–David Maysles: Salesman
6. Jean Rouch: Egy nyár krónikája
Gulyás Gyula–Gulyás János: Ne sápadj!
- 7.

Ari Folman: Libanoni keringő
Kincses Réka: Balkán bajnok
8.
Gazdag Gyula: Társasutazás
Alain Resnais: Sötétség és köd
9.
Forgács Péter: Dunai exodus
Papp Gábor Zsigmond: Az ügynök élete
10.
Errol Morris: A keskeny kék vonal
Kevin Macdonald: Zuhanás a csendbe
11.
Rob Reiner: This is Spinal Tap
Siklósi Szilveszter: Az igazi Mao
12.
Dzsafar Panahi–Mojtaba Mirtahmasb: Ez nem egy film
Sarah Polley: Apám története

Kötelező / ajánlott irodalom: Kötelező:

Nichols, Bill: A dokumentumfilm típusai. *Metropolis* (2009) no. 4. 20–41.
Renov, Michael: A dokumentumfilm poétikájának megelőlegezése. *Metropolis* (2009) no. 4. 42–65.
Grindon, Leger: A dokumentumfilmes interjú poétikája. *Metropolis* (2009) no. 4. 66–80.
Plantinga, Carl: Dokumentumfilm. *Metropolis* (2009) no. 4. 10–19.
Stóhr Lóránt: A kortárs dokumentumfilm tendenciái. In: Uő: *Személyesség, jelenlét, narrativitás. Paradigmaváltás a kortárs magyar dokumentumfilmben*. Budapest: Gondolat, 2019. pp. 17–45.

Ajánlott:

A magyar dokumentumfilm a rendszerváltás után. *Metropolis* (2004) no. 2. (Czirják Pál, Füredi Zoltán és Sz. Varga Zsuzsanna tanulmányai)
Assmann, Jan: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Budapest, Atlantisz, 2004.
Barnouw, Erik: *Documentary: A History of the Non-Fiction Film*. Oxford, Oxford University Press, 1993.
Beattie, Keith: *Documentary Screens. Non-Fiction Film and Television*. New York, Palgrave Macmillan, 2004.
Bruzzi, Stella: *New documentary: a critical introduction*. London – New York, Routledge, 2006.
Chanan, Michael: Truth Games. Cinéma vérité and Direct Cinema. In: Chanan, Michael: *The Politics of Documentary*. London, BFI, 2007. 166–183.
Cowie, Elizabeth: *Recording Reality, Desiring the Real*. Minneapolis, University of Minnesota Press, 2011.
Czirják Pál: Elbeszéléskényszer, dokumentumfilm és a történelmi emlékezet konstruálása. Adalékok a történelmi dokumentumfilm és az oral history módszertani összevetéséhez. *Replika* (2007 szeptember) no. 58. 91–119.
Doherty, Thomas: The Sincerest Form of Flattery: A Brief History of the Mockumentary. *Cineaste* 28 (2003) no. 4. 22–24.
Ellis, Jack C.: *A new history of documentary film*. New York, Continuum, 2005.
Geertz, Clifford: „A bennszülöttek szemszögéből”: az antropológiai megértés természetéről. In: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. Budapest, Osiris, 2001. 227–245.
Geertz, Clifford: Sűrű leírás. Út a kultúra értelmező elméletéhez. In: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. Budapest, Osiris, 2001. 194–226.
Gelencsér Gábor (szerk.): *BBS 50. A Balázs Béla Stúdió 50 éve*. Budapest: Múcsarnok, Balázs Béla Stúdió, 2009. 263–331. (Hammer Ferenc, K. Horváth Zsolt, Pócsik Andrea, A. Gergely András és Czirják Pál tanulmányai)
Juhász, Alexandra – Lerner, Jesse (eds.): *F Is for Phony: Fake Documentary and Truth's Undoing*. Minneapolis, University of Minnesota Press, 2006.

Kádár Anna: „Körberajzolni a tűz árnyékát”. Újra felhasznált felvételek a Balázs Béla Stúdió 1968-1979 között készült filmjeiben. Pécs, PTE BTK Kommunikáció- és Médiaelméleti Tanszék, 2010. 9–22.

Kapás Zsolt Zsombor: Mockumentary, a dokumentarista jelhasználat reflexiója *Apertúra* (2011 őszi) <http://apertura.hu/2011/osz/kapas>

Kapás Zsolt Zsombor: Elfogult objektivitás? Dokumentaritás és propaganda Michael Moore filmjeiben. *Apertúra* (2014 tavasz) <http://uj.apertura.hu/2014/tavasz/kapas-elfogult-objektivitas-dokumentaritas-es-propaganda-michael-moore-filmjeiben/>

Kovács András Bálint: Az etnográfus filmrendező. Jean Rouch. *Filmvilág* (1985) no. 7. 38–43.

Könczei Csilla: Reflexivitás a dokumentumfilmekben. *Filmtett* (2005) <http://www.filmtett.ro/cikk/2497/reflexivitas-a-dokumentumfilmekben>

Macdonald, Kevin – Cousins, Mark: *Imagining reality: the Faber book of documentary*. London, Faber and Faber, 2006.

Macdougall, David: A megfigyelő filmen túl. In: Füredi Zoltán (szerk.): *A valóság filmjei. Tanulmányok az antropológiai filmről és filmkatalógus*. Budapest, Palantír, 61–75. <http://www.docuart.hu/palantir-film-alapitvany-kiadvany/a-valosag-filmjei-1391207319.pdf>

Murai András – Tóth Eszter Zsófia: Hogyan képzeljük el? A holokausz emlékezete és a helyszín rekonstrukciója dokumentumfilmekben. *Korall* (2010) no. 41. http://epa.oszk.hu/00400/00414/00032/pdf/Korall_41_081-096.pdf

Murai András: Meggyőzés és vizuális élvezet. Antikapitalista és antiglobalista dokumentumfilmekről. *Médiakutató* (2010 nyár) http://www.mediakutato.hu/cikk/2010_02_nyar/05_antikapitalista_antiglobalista/

Nichols, Bill: *Introduction to Documentary*. Bloomington, Indiana University Press, 2001.

Nichols, Bill: *Representing Reality: Issues and Concepts in Documentary*. Bloomington, Indiana University Press, 1991.

Pink, Sarah: Interdiszciplináris programok a vizuális kutatásban: A vizuális antropológia újragondolása. In: Letenyi László (szerk.): *Településkutatás II. Szöveggyűjtemény*. Budapest, Ráció, 703–724. <http://tettconsult.eu/books/TelkutHTM/szovgyujtpdf/18-sarahpink.pdf>

Plantinga, Carl R.: *Rhetoric and Representation in Nonfiction Film*. Cambridge – New York, Cambridge University Press, 1997.

Pócsik Andrea (szerk.): Antropológiai és dokumentumfilm-elméletek. *Replika* (2012) no. 81.

Pócsik Andrea: *Átkelések. A romaképkészítés (an)archeológiája*. Budapest: Gondolat, 2017.

Renov, Michael (ed.): *Theorizing Documentary*. New York, Routledge, 1993.

Rhodes, Gary D. – Parris Springer, John (eds.): *Docufictions: essays on the intersection of documentary and fictional filmmaking*. Jefferson, McFarland & Co., 2006.

Rosenthal, Alan (ed.): *New Challenges for Documentary*. Manchester – New York, Manchester University Press, 2005.

Sárközy Réka: *Elbeszélt múltjaink. A magyar történelmi dokumentumfilm útja*. Budapest, 1956-os Intézet – L'Harmattan Kiadó, 2011.

Sárközy Réka: *Kinek a történelme? Emlékezet, politika, dokumentumfilm*. Budapest: Gondolat – OSZK, 2018.

Stöhr Lóránt: Feltépett sebek. Önreflexivitás a kollektív traumák dokumentumfilmes feldolgozásában. *Médiakutató* (2011 őszi) http://www.mediakutato.hu/cikk/2011_03_osz/07_feltepett_sebek

Stöhr Lóránt: Hit nélkül élni. Errol Morris. *Filmvilág* (2013) no. 1.

Tóth Péter Pál: A képmutatás kora. Dokumentumfilm és kreativitás. *Filmvilág* (2010) no. 7. 7–10.

Török Ervin (szerk.): Dokumentumfilm és propaganda. *Apertúra* (2014 tavasz) <http://uj.apertura.hu/2014-tavasz-tartalom/>

Török Ervin: Az eljátszott történelem. Az ölés aktusa és A csend képe. *Apertúra* (2016 nyár) <http://uj.apertura.hu/2016/nyar/torok-az-eljatszott-tortenelem-az-oles-aktusa-es-a-csend-kepe/>

Udvarnoky Virág: Történelem és emlékezet dokumentumfilmekben. *Metropolis* (2004) no. 2. 50–56.

Ward, Paul: *Documentary: The Margins of Reality*. London, Wallflower, 2005.
Winston, Brian: *Lies, Damn Lies and Documentaries*. London, British Film Institute, 2000.
Young, Colin: A megfigyelő film. In: Füredi Zoltán (szerk.): *A valóság filmjei. Tanulmányok az antropológiai filmről és filmkatalógus*. Budapest, Palantír, 47–61. <http://www.docuart.hu/palantir-film-alapitvany-kiadvany/a-valosag-filmjei-1391207319.pdf>
Zalán Vince (szerk.): *Budapest Iskola*. Budapest, MADE, 2005.
